

ALYTAUS MIESTO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS BIURAS

Biudžetinė įstaiga, Vingio g. 15A, LT-63218 Alytus, tel./faks. (8 315) 51 653 el. p. biuras@alytausvb.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 301768543

**2023 M. ALYTAUS MIESTO JAUNŲ ŽMONIŲ (11–18 M.) POŽIŪRIS Į
PSICHOAKTYVIAS MEDŽIAGAS**

Alytus, 2023

TYRIMO METODIKA

Tyrimo tikslas – įvertinti Alytaus miesto jaunų žmonių (11–18 m.) požiūrį į psichoaktyvias medžiagas, jų vartojimo paplitimą, ugdymo įstaigose vykdomus prevencinius renginius.

Tyrimo metodika. 2023 m. rugsėjo mėnesį Alytaus miesto savivaldybės visuomenės sveikatos biuras anoniminės anketinės apklausos būdu apklausė 430 respondentų. Tyrime dalyvavo 430 Alytaus miesto ugdymo įstaigų mokiniai, iš jų: 6 klasės – 70 mokiniai, 7 klasės – 76 mokiniai, 8 klasės – 69 mokiniai, I gimnazijos klasės – 43 mokinių, II gimnazijos klasės – 65 mokinių, III gimnazijos klasės – 51 mokinių, IV gimnazijos klasės – 56 mokinių. Tyrime dalyvavusių mokinių amžius 11–18 metų. 52 proc. apklaustųjų sudarė merginos, 48 proc. – vaikinai. 81,6 proc. respondentų nurodė, kad žino, kur reikia kreiptis pagalbos vartojantiems psichoaktyvias medžiagas.

Statistinei duomenų analizei vykdyti buvo naudojamas IMB SPSS Statistics 20 programinis paketas. Statistinės duomenų analizės rezultatams pavaizduoti taikomi paveikslai. Daugumoje jų vertinamas atsakymų į anketos klausimus dažnis (procentais) pagal tiriamųjų lytį, klases ir palyginimas 2022 – 2023 metus.

TYRIMO REZULTATAI

2023 m. tyrime dalyvavo 430 Alytaus miesto ugdymo įstaigų mokinių: 206 berniukai ir 224 mergaitės (1 lentelė).

1 lentelė. Respondentų duomenys pasiskirstymas pagal klases ir lytį (abs. sk., proc.) 2023 m.

Klasė	Berniukai		Mergaitės		Viso	
	Abs. sk.	Proc.	Abs. sk.	Proc.	Abs. sk.	Proc.
6 klasė	35	8,1	35	8,1	70	16,3
7 klasė	38	8,8	38	8,8	76	17,7
8 klasė	32	7,4	37	8,6	69	16,0
I gimnazijos klasė	25	5,8	18	4,2	43	10,0
II gimnazijos klasė	29	6,7	36	8,4	65	15,1
III gimnazijos klasė	20	4,7	31	7,2	51	11,9
IV gimnazijos klasė	27	6,3	29	6,7	56	13,0
Viso	206	48	224	52	430	100

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas

Paauglystė yra vienas sudėtingiausių vaiko raidos etapų. Jos laikotarpiu dažniausiai pradedama eksperimentuoti psichoaktyviomis medžiagomis: tabaku, alkoholiu, lakiosiomis medžiagomis ir narkotikais, kurios veikia žmogaus psichiką, sutrikdo žmogaus elgesį ir gali sukelti psichinę ar fizinę priklausomybę. Tam tinkamas sąlygas gali sukurti socialinė aplinka, asmens savybės, biologiniai ir kiti veiksniai. Siekiant išsiaiškinti rūkymo paplitimą ir požiūrį į rūkymą Alytaus miesto mokinių tarpe, buvo prašoma atsakyti į klausimą „Ar esi bent kartą rūkęs (iusi) tabako gaminius?“, „Ar esi bent kartą rūkęs (-iusi) elektronines cigaretes ar naudojęs (-usi) panašius elektroninius įtaisus rūkymui (pvz., IQOS)?“.

Apačioje pateikti duomenys apie mokinių tabako gaminių ir elektroninių cigarečių ar panašių elektroninių prietaisų rūkymo dažnį skirstant į klases, lytį ir 2022 – 2023 metus.

Lentelėje atsispindi duomenys (proc.) nuo visų tyrime dalyvavusių 430 mokinių. Stebint duomenis per paskutines 30 dienų tabako gaminius ir elektronines cigaretes ar panašius elektroninius įtaisus daugiausiai yra rūkę I ir IV klasių mokiniai. Tabako gaminius daugiausiai rūkę gimnazinių klasių mokiniai, elektronines cigaretes – gimnazinių klasių mokiniai ir 8 klasės mokiniai.

Rezultatai rodo, kad per savo gyvenimą tabako gaminius yra bandę rūkyti 35,8 proc. respondentų, o elektronines cigaretes ir panašius elektroninius įtaisus – 44,7 proc. respondentų.

2 lentelė. Mokinių bent kartą rūkiusių tabako gaminius ir elektronines cigaretes dažnis pasiskirstymas pagal klases (proc.) 2023 m.

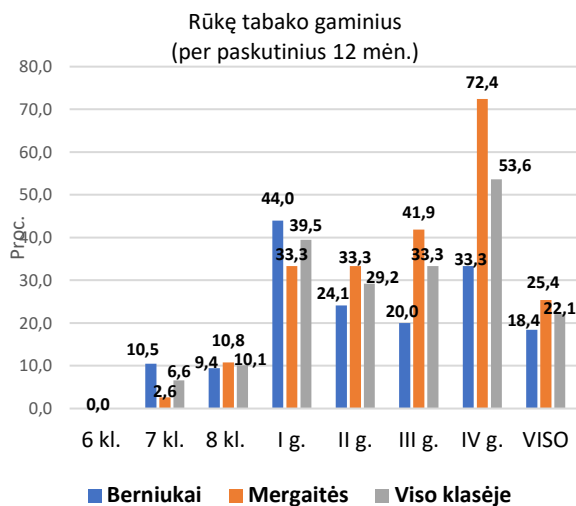
Bent kartą rūkė	Klasė														Viso	
	6 kl.		7 kl.		8 kl.		I kl.		II kl.		III kl.		IV kl.			
	Cig.	E.cig.	Cig.	E.cig.	Cig.	E.cig.	Cig.	E.cig.	Cig.	E.cig.	Cig.	E.cig.	Cig.	E.cig.	Cig.	E.cig.
Per paskutines 30 dienų	0,0	0,0	0,5	1,2	0,7	2,1	4,0	3,7	2,8	3,5	2,3	3,0	5,1	6,7	15,3	20,2
Per paskutinius 12 mėnesių	0,0	0,2	1,2	2,1	1,6	4,2	4,0	4,9	4,4	5,8	4,0	5,6	7,0	7,9	22,1	30,7
Per gyvenimą	0,2	0,9	3,5	4,4	4,4	7,2	6,3	7,0	5,8	7,7	7,4	8,4	8,1	9,1	35,8	44,7

Cig. – tabako gaminius ; E.cig. – elektroninę cigaretę

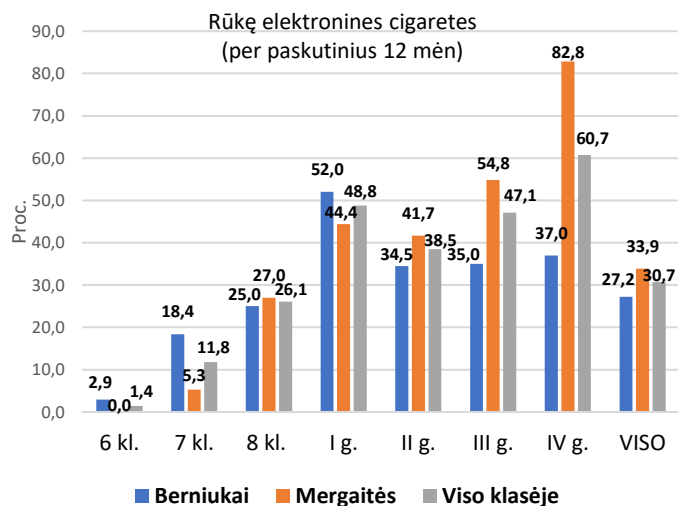
Pateikti duomenys apie mokinių tabako gaminių ir elektroninių cigarečių rūkymo paplitimą bent kartą vartoję per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas tarp klasių ir lyties (1 pav. ir 2 pav.).

Tabako gaminius dažniau vartojo mergaitės (25,4 proc.), nei berniukai. Stebint rūkymą pagal klases, 72,4 proc. IV gimnazinėse klasėse besimokančių mergaičių yra rūkę tabako gaminius per paskutinius 12 mėn., berniukų – 33,3 proc. Mergaičių rūko mažiau tik 7 kl. ir I kl., 6 klasėse rūkančių nebuvo.

Elektroninių cigarečių ir panašių elektroninių prietaisų rūkymas yra populiariesnis, nei tabako gaminių rūkymas. Pasiskirstymas pagal lytį ir klases yra panašus, aktyviausios – merginos.

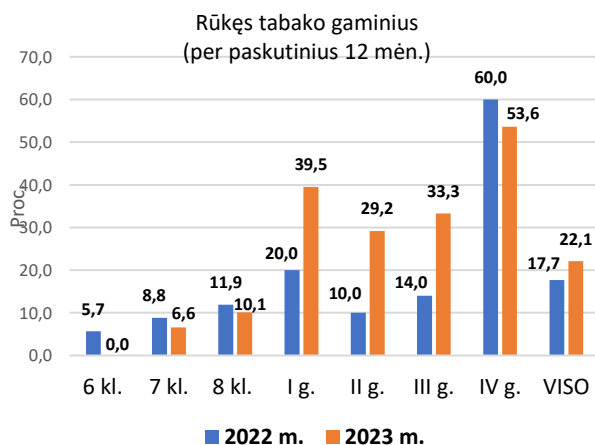

1 pav. Mokinių rūkusių tabako gaminius per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal lytį ir klases(proc.) 2023 m.

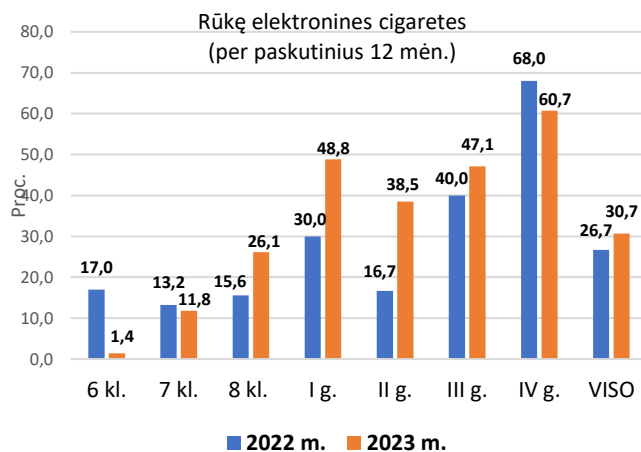

2 pav. Mokinių rūkusių elektronines cigaretes per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal lytį ir klases (proc.) 2023 m

3 pav. ir 4 pav. atspindi mokinių kurie bent kartą per 12 mėnesių rūkė tabako gaminius ir elektronines cigaretes 2022 – 2023 m. pagal klases. Iš gautų duomenų matomas rūkančių mokinių bendras padaugėjimas, 2023 m. tabako gaminius rūko 4,4 proc. daugiau mokinių nei 2022 m., elektronines cigaretes – 4 proc. daugiau nei 2022 m., tačiau sumažėjo IV klasėse rūkančių mokinių skaičius.

3 pav. Mokinių rūkusių tabako gaminius per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal klases 2022-2023 m. (proc.)

4 pav. Mokinių rūkusių elektronines cigaretes per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal klases 2022-2023 m (proc.)

Langelyje „kita“ buvo prašoma įrašyti metus nuo kokio amžiaus pradėjo vartoti:

Tabako gaminius bent kartą rūkę 43,9 proc. mokinių slėpė amžių, anksčiausiai pradėjo/bandė rūkyti būdami 4 – 7 metų, daugiausiai pradėjusių/bandžusių – 12 ir 13 metų.

Elektronines cigaretes ir panašius elektroninius prietaisus rūkę 37,6 proc. mokinių slėpė amžių, anksčiausiai pradėjo/bandė rūkyti būdami 9 – 10 metų, daugiausiai pradėjo/bandė – 12 ir 13 metų amžiaus.

Siekiant išsiaiškinti alkoholio vartojimo paplitimą Alytaus miesto mokinių tarpe pagal lytį ir klasę respondentų, buvo prašoma atsakyti į klausimą „Ar bent kartą vartojai kokį nors alkoholiniį gėrimą?“ , taip pat „Ar bent kartą buvai išgėręs (-usi) tiek daug alkoholinių gėrimų, kad pasijutai apsvaigęs (-usi)?“.

3 lentelėje atsispindi duomenys (proc.) nuo visų tyrime dalyvavusių 430 mokinių. Stebint duomenis per paskutines 30 dienų alkoholinius gėrimus vartojo 22,6 proc. mokinių, buvo apsvaigę – 10,9 proc. mokinių, daugiausiai vartojantys iš I – IV gimnazinių klasių.

Rezultatai rodo, kad per savo gyvenimą alkoholinius gėrimus bent kartą vartojo – 55,6 proc. respondentų, o vartojo tiek, kad būtų apsvaigę – 24,7 proc. respondentų.

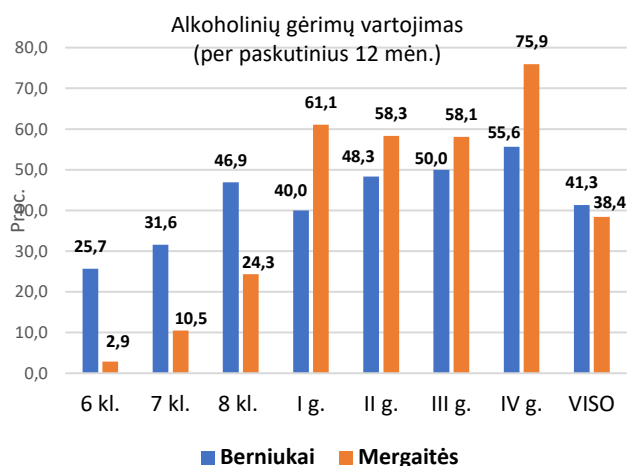
3 lentelė. Mokinių bent kartą vartojusių alkoholinius gėrimus ir apsvaigus nuo alkoholinių gėrimų vartojimo dažnis pasiskirstymas pagal klases (proc.) 2023 m.

Bent kartą vartojo	Klasė														Viso	
	6 kl.		7 kl.		8 kl.		I kl.		II kl.		III kl.		IV kl.			
	Alkoh. vartojau	Apsvaig. alkoh.	Alkoh. vartojau	Apsvaig. alkoh.	Alkoh. vartojau	Apsvaig. alkoh.	Alkoh. vartojau	Apsvaig. alkoh.	Alkoh. vartojau	Apsvaig. alkoh.	Alkoh. vartojau	Apsvaig. alkoh.	Alkoh. vartojau	Apsvaig. alkoh.	Alkoh. vartojau	Apsvaig. alkoh.
Per paskutines 30 dienų	0,5	0,0	2,03	0,0	2,01	0,2	3,0	2,3	4,2	2,8	4,2	1,4	6,3	4,2	22,6	10,9
Per paskutinius 12 mėnesių	2,3	0,2	3,7	0,2	5,6	0,7	4,9	2,6	8,1	4,2	6,5	4,0	8,6	6,3	39,8	18,1
Per gyvenimą	4,9	0,2	7,4	0,9	7,9	1,4	6,7	4,0	9,1	4,9	9,8	5,6	9,8	7,7	55,6	24,7

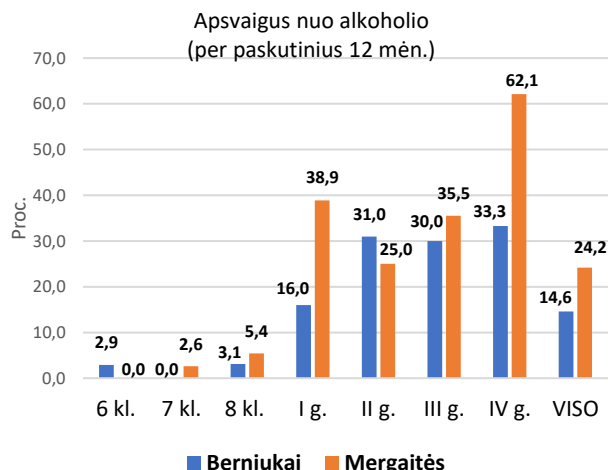
Alkoh. Vartojau. - bent kartą vartojo alkoholiniį gėrimą ; Apsvaig. Alkoh. – bent kartą buvo išgėrę tiek daug alkoholinių gėrimų, kad pajuto apsvaigę.

Bent kartą vartoję alkoholinius gėrimus ir buvę apsvaigę nuo per didelio kiekio alkoholinių gėrimų vartojimo per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas tarp klasių ir lyties (5 pav. ir 6 pav.).

Alkoholinius gėrimus dažniau vartojo berniukai (41,3 proc.), tačiau apsvaigusių daugiau buvo mergaičių (24,2 proc.). Stebint vartojimą pagal klases, I – IV gimnazinėse klasėse besimokantys mokiniai alkoholi vartoja daugiau, ypač mergaitės, 6 – 8 klasėse tarp vartojančių dominuoja – berniukai.

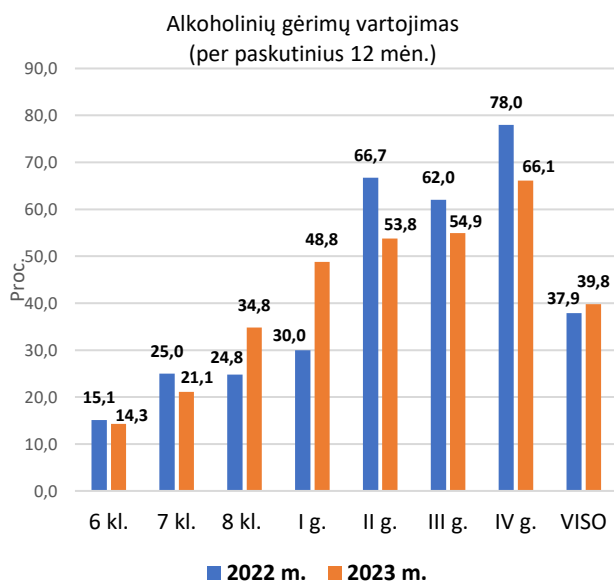

5 pav. Mokinių alkoholinių gėrimų vartojimas per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal lytį ir klases (proc.) 2023 m.

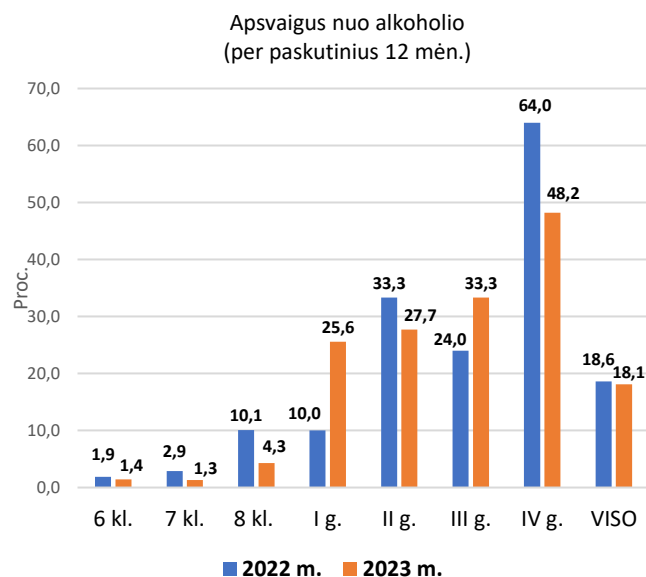

6 pav. Mokinių išgėrusių alkoholinių gėrimų tiek, kad būtų apsvaigę per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal lytį ir klases (proc.) 2023 m.

7 pav. ir 8 pav. atspindi mokinių kurie bent kartą per 12 mėnesių vartojo alkoholinius gėrimus ir buvo apsvaigę 2022 – 2023 m. pagal klases. Iš gautų duomenų matomas 1,9 proc. vartojimo padidėjimas tarp visų mokinių, sumažėjo vartojančių tarp II – IV gimnazinių klasių mokinių, tačiau išaugo 8 kl. ir I gimnazinės klasės vartojančių mokinių skaičius.

7 pav. Mokinių alkoholinių gėrimų vartojimas per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal klases 2022-2023 m. (proc.)

8 pav. Mokinių išgėrusių alkoholinių gėrimų tiek, kad būtų apsvaigę per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal klases 2022-2023 m. (proc.)

Langelyje „kita“ buvo prašoma įrašyti metus nuo kokio amžiaus pradėjo vartoti alkoholinius gėrimus. 43,4 proc. vartojusių slėpė amžių, anksčiausiai išbandė/pradėjo vartoti būdami 4 – 6 metų. Daugiausiai išbandė/pradėjo gerti 10 – 12 metų ir vyresni.

Siekiant išsiaiškinti narkotinių medžiagų vartojimo paplitimą Alytaus miesto mokinių tarpe nuo 6 klasės ir vyresnių moksleivių respondentų, buvo prašoma atsakyti į klausimą „Ar bent kartą vartojai kanapes („žolę“, marihuaną, hašišą)?“ ir „Ar bent kartą vartojai kitus narkotikus nei kanapes?“.

Stebint duomenis per paskutines 30 dienų kanapes ir kitus narkotikus daugiausiai yra vartoję I ir IV klasių mokiniai (4 lentelė).

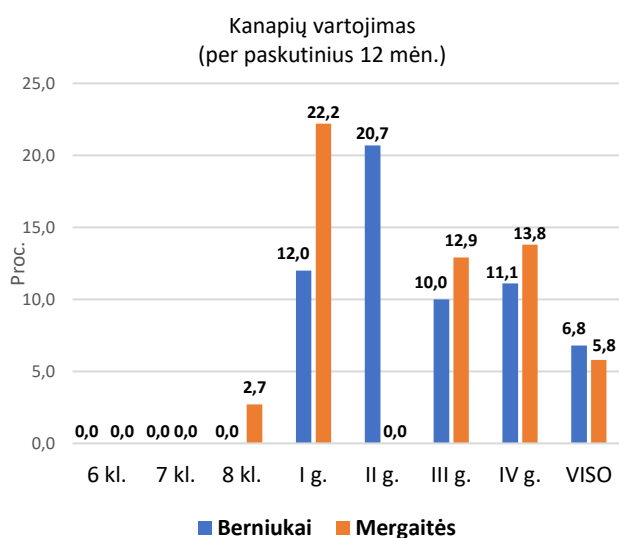
Rezultatai rodo, kad per savo gyvenimą kanapes yra vartoję/bandę 8,1 proc. tyrime dalyvavusių mokinių, o kitus narkotikus išskyrus kanapes vartoję/bandę – 4,2 proc. respondentų. Iš viso nevartoję 6 ir 7 klasių mokiniai.

4 lentelė. Mokinių bent kartą vartoją kanapes ir kitus narkotikus nei kanapės dažnis pasiskirstymas pagal klases (proc.) 2023 m.

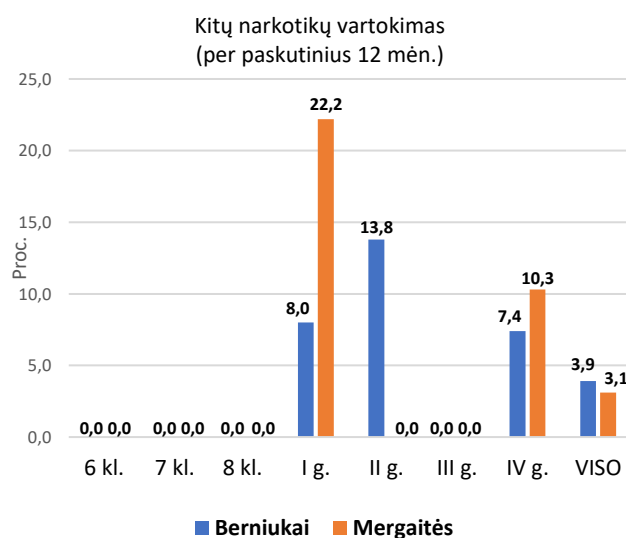
Bent kartą vartoją	Klasė														Viso	
	6 kl.		7 kl.		8 kl.		I kl.		II kl.		III kl.		IV kl.		Kanapės	Kiti narkotikai
	Kanapės	Kiti narkotikai	Kanapės	Kiti narkotikai	Kanapės	Kiti narkotikai	Kanapės	Kiti narkotikai	Kanapės	Kiti narkotikai	Kanapės	Kiti narkotikai	Kanapės	Kiti narkotikai		
Per paskutines 30 dienų	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,9	1,2	1,2	0,7	0,5	0,0	1,6	0,7	4,4	2,6
Per paskutinius 12 mėnesių	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	1,6	1,4	1,4	0,9	1,4	0,0	1,6	1,2	6,3	3,5
Per gyvenimą	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	2,1	1,6	1,6	1,2	1,6	0,2	2,6	1,2	8,1	4,2

Bent kartą vartoję kanapes per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas tarp klasių ir lyties (9 pav. ir 10 pav.).

Kanapes daugiausiai vartojo berniukai (6,8 proc.), nei mergaitės (5,8 proc.), bet stebint vartojimą klasėse, I, III ir IV gimnazinėse klasėse vartojimas yra didžiausias, ypač mergaičių. Iš II klasėje besimokančių mergaičių nebuvo nei vienos kuri vartotų kanapes. Kitus narkotikus išskyrus kanapes vartoję I, II ir IV klasėse, mergaitės vartojo besimokančios I ir IV klasėse (10 pav.).

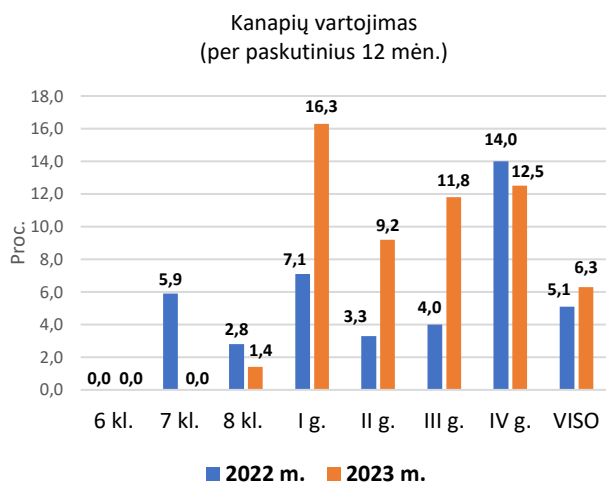

9 pav. Mokinių kanapių („žolės“, marihuanos, hašišos) vartojimas per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal lytį ir klases (proc.) 2023 m.

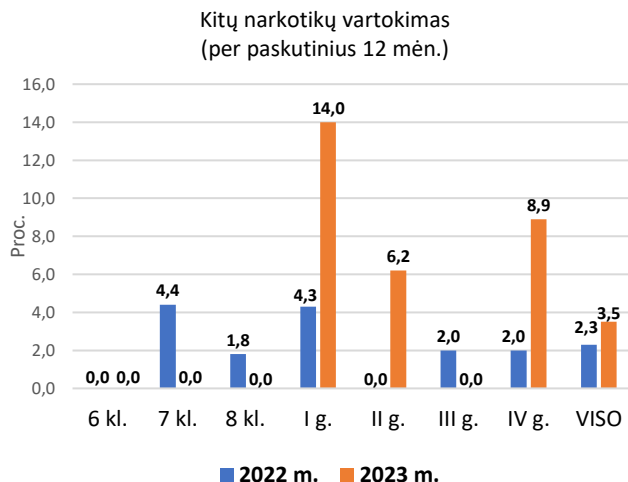

10 pav. Mokinių kitų narkotikų nei kanapės vartojimas per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal lytį ir klases (proc.) 2023 m.

11 pav. ir 12 pav. atspindi mokinių kurie bent kartą per 12 mėnesių yra bandę/vartoję kanapes ar kitus narkotikus 2022 – 2023 m. pagal klases. Iš gautų duomenų matomas 1,2 proc. kanapių vartojimo padidėjimas tarp visų mokinių, ypač I, II ir III klasėse. Stebint kitų narkotikų vartojimą išskyrus kanapių, vartojimas išaugo taip pat 1,2 proc., visi vartojantys 2023 m. yra iš I, II ir IV gimnazijos klasių. Kitų narkotikų vartojimas yra šiek tiek mažesnis nei kanapių.

11 pav. Mokinių kanapių („žolės“, marihuanos, hašišos) vartojimas per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal klases 2022-2023 m. (proc.)

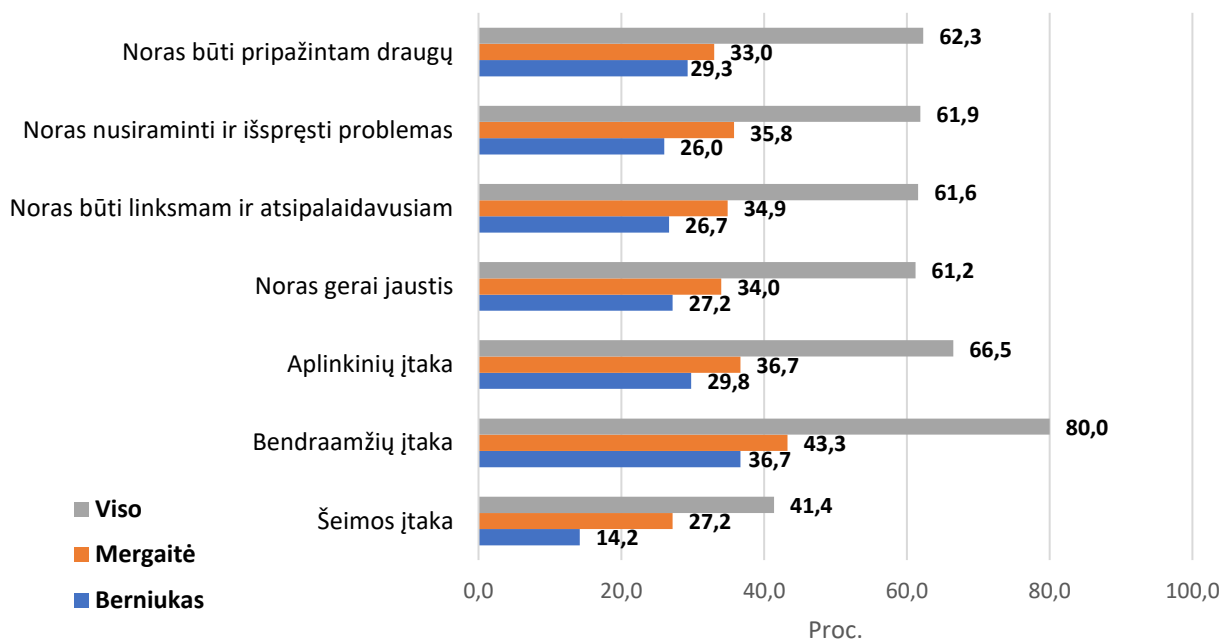

12 pav. Mokinių kitų narkotikų nei kanapės vartojimas per paskutinius 12 mėn. pasiskirstymas pagal klases 2022-2023 m. (proc.)

Langelyje „kita“ buvo prašoma įrašyti metus nuo kokio amžiaus pradėjo vartoti kanapes ar kitus narkotikus. 48,6 proc. vartojusių slėpė amžių, anksčiausiai išbandė/pradėjo vartoti būdami 9 – 13 metų, daugiausiai vartojusių/bandžusių yra nuo 14 – 16 metų amžiaus.

Požiūris į psichoaktyvias medžiagas ir jų vartojimą

Analizuojant respondentų požiūrį, kodėl jauni žmonės vartoja psichoaktyvias medžiagas. Apklausos rezultatai rodo, kad didžiausią įtaką psichoaktyvių medžiagų vartojimo paplitime turi bendraamžių įtaka (80 proc. apklaustųjų). Mažiausią įtaką psichoaktyvių medžiagų vartojimo paplitime turi šeimos įtaka (41 proc. apklaustųjų) (13 pav.).

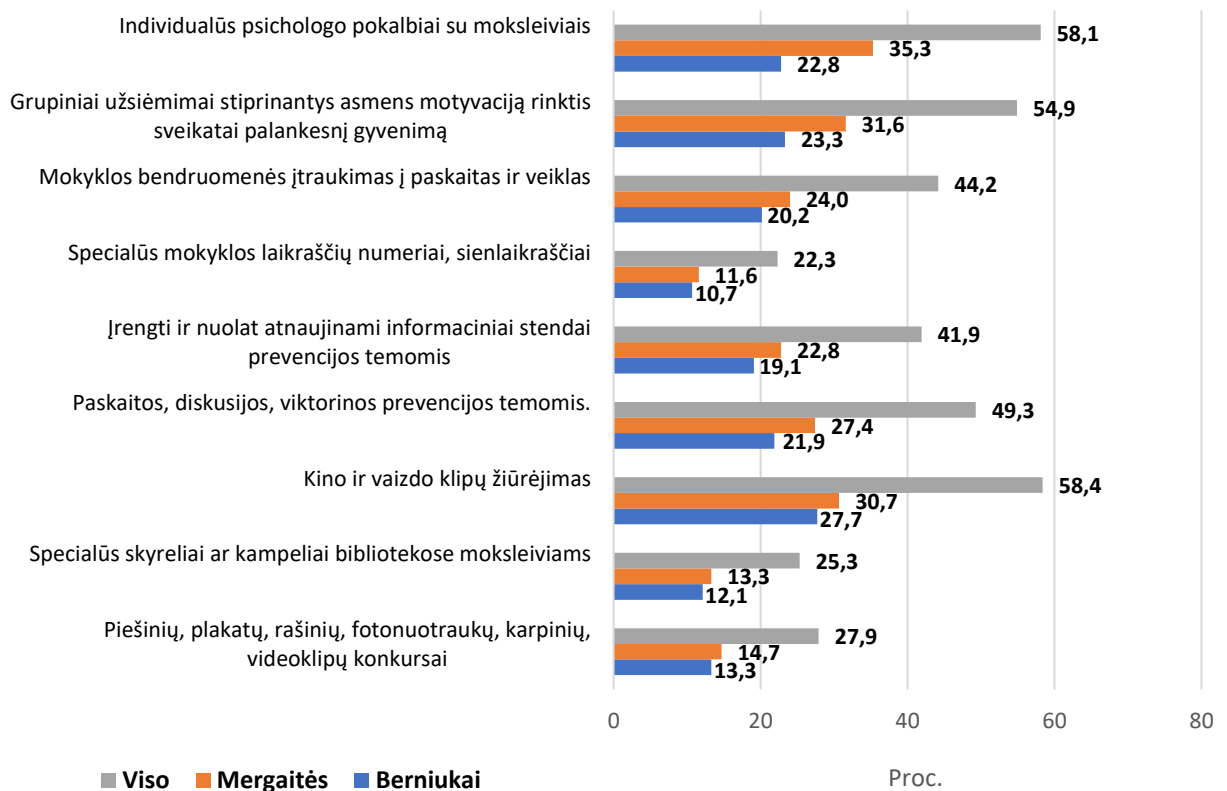

13 pav. Respondentų požiūris, kodėl jauni žmonės vartoja psichoaktyvias medžiagas pasiskirstymas pagal lytį (proc.) 2023 m.

Į langelį „kita“ vaikai įrašė kas jų manymu kodėl jauni žmonės vartoja psichoaktyvias medžiagas: būti kietesniai už kitus, dėl poveikių, iš smalsumo, depresijos metu, draugų patyčios noras išbandyti, mokykla, nes nemąsto galva, noras atrodyti suaugusiu, noras būti šauniam, noras nusižudyti, pasirodyti prieš kitus, stresas, tėvų nemeilė ir smurtas šeimoje.

Tyrimo duomenimis galima matyti, kad aktualiausi psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevenciniai renginiai/priemonės ugdymo veikloje, mokinių nuomone, galėtų būti kino, vaizdo klipų žiūrėjimas (58,4 proc.), individualūs psichologo pokalbiai su moksleiviais (58,1 proc.) ir grupiniai užsiėmimai stiprinantys motyvaciją rinktis sveikatai palankesnę gyvenimą (54,9 proc.).

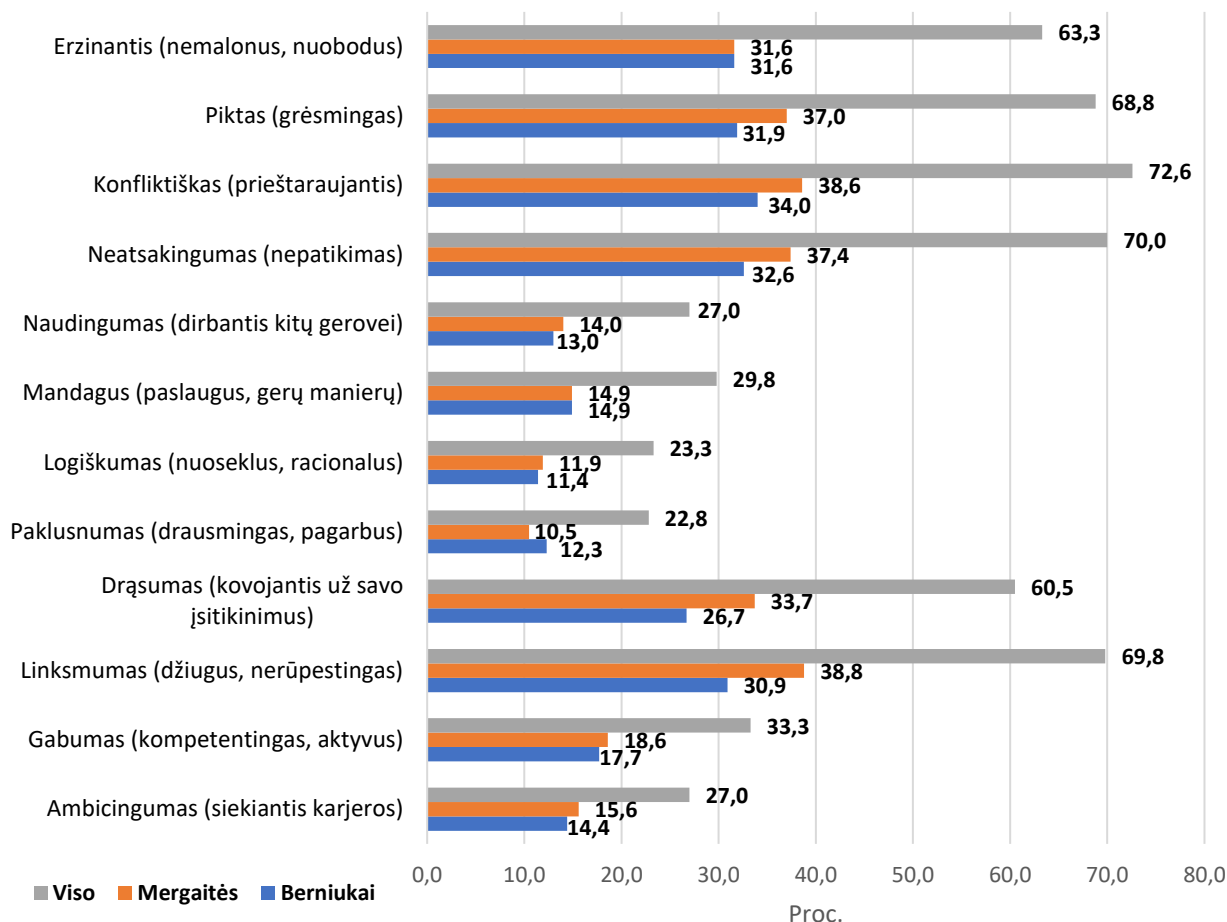
Mažiausiai aktualūs renginiai/priemonės tiek mergaičių ir berniukų tarpe specialūs mokyklos laikraščių numeriai, sienlaikraščiai (viso 22,3 proc.), specialūs skyreliai ar kampeliai bibliotekose moksleiviams (25,3 proc.) ir piešinių, plakatų, rašinių, fotonuotraukų, karpinių, videoklipų konkursai (27,9 proc.) (14 pav.).

14 pav. Kokie psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevenciniai renginiai/priemonės būtų aktualūs ugdymo veikloje pasiskirstymas pagal lytį (proc.) 2023 m.

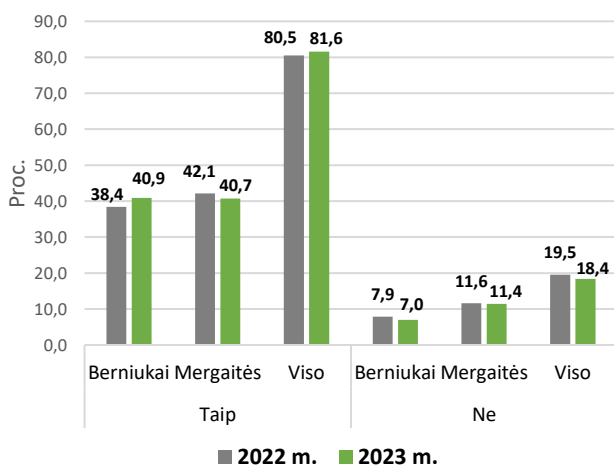
Vaikų pasisakymai į langelį „kita“ kas dar būtų aktualu ir naudinga prevencijoje: niekas nepadės, tik pats nusprendęs, pokalbis su iš priklausomybių centro vartojančiu žmogumi.

Respondentų buvo klausiama, kokiomis savybėmis pasižymi asmenys vartojantys psichoaktyvias medžiagas. Mergaičių ir berniukų nuomonė buvo panaši, pagrindines neigiamas savybes pažymėjo, kaip konfliktiškas, neatsakingas, piktas ir erzinantis, o iš teigiamų savybių pažymėjo linksmas ir drąsus (15 pav.). Analizuojant moksleivių požiūrį pagal klases galima pastebėti, kad pagrindinės savybės, kuriomis pasižymi psichoaktyvias medžiagas vartojantys asmenys išlieka panašios.

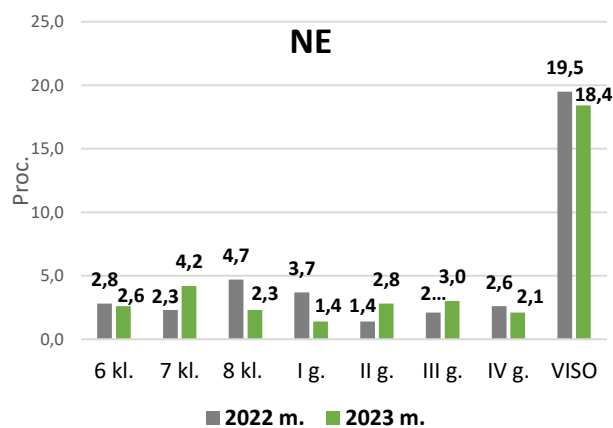

15 pav. Respondentų požiūris, kokiomis savybėmis pasižymi asmenys vartojantys psichoaktyvias medžiagas pasiskirstymas pagal lytį (proc.) 2023 m.

Mokinių buvo klausama ar žino kur kreiptis pagalbos? Iš visų respondentų 81,6 proc. mokinių atsakė TAIP (16 pav.). Mažiausiai žinančių kur kreiptis pagalbos buvo 7 klasėse (17 pav.).

16 pav. Mokinių klausama ar žino kur kreiptis pagalbos pasiskirstymas pagal lytį (proc.) 2022 – 2023 m.

17 pav. Mokinių kurie nežino kur kreiptis pagalbos pasiskirstymas pagal klases (proc.) 2022 – 2023 m.

IŠVADOS

1. Atlikto tyrimo duomenis, pagal lytį tabako gaminius ir elektronines cigaretes daugiau rūkė mergaitės, nei berniukai.
2. Alkoholinius gėrimus dažniau vartoja berniukai (41,3 proc.), tačiau apsvaigusių daugiau buvo mergaičių (24,2 proc.).
3. Kanapes ir kitus narkotikus daugiausiai vartojo berniukai, nei mergaitės.
4. 2022 – 2023 m. duomenimis psichotropinių medžiagų vartojimas kas metai didėja.
5. Mokinių nuomone didžiausią įtaką psichoaktyvių medžiagų vartojimo paplitime turi bendraamžių įtaka, mažiausią – šeimos įtaka.
6. Aktualiausi psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevenciniai renginiai/priemonės ugdymo veikloje, mokinių nuomone, galėtų būti kino, vaizdo klipų žiūrėjimas (58,4 proc.), individualūs psichologo pokalbiai su moksleiviais (58,1 proc.) ir grupiniai užsiėmimai stiprinantys motyvaciją rinktis sveikatai palankesnę gyvenimą (54,9 proc.).
7. Mergaičių ir berniukų nuomonė buvo panaši, pagrindines neigiamas savybes pažymėjo, kaip konfliktiškas, neatsakingas, piktas ir erzinantis, o iš teigiamų savybių pažymėjo linksmas ir drąsus. Analizuojant požiūrį pagal klases galima pastebėti, kad pagrindinės savybės, kuriomis pasižymi psichoaktyvias medžiagas vartojantys asmenys išlieka panašios.
8. 81,6 proc. respondentų nurodė, kad žino, kur reikia kreiptis pagalbos vartojantiems psichoaktyvias medžiagas.